

Ei Nakau i Krysia Zachwatowicz-Wajda na otwarciu wystawy

z klocków drzeworytniczych. Jakkolwiek w kolekcji Jasieńskiego, którą opiekuje się Muzeum *Manggha*, jest

Utamaro Kitagawa, *Yamauba i Kintarō*, ok. 1791 – 1803

Mistrzowie ukiyo-e w Muzeum Manggha

Andrzej Jajszczyk

W niedzielne południe, 8 września, idę z Basią do Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej *Manggha* na wernisaż wystawy *Mistrzowie ukiyo-e: Utamaro, Sharaku, Hokusai, Hiroshige, Kuniyoshi*. Z kolekcji *Ei Nakau*.

W otwarciu wystawy uczestniczy m.in. właściciel kolekcji Ei Nakau i fundatorka *Manggha* Krysia Zachwatowicz. Trzeba przyznać, że osiemdziesiąt pokazywanych na wystawie wielobarwnych drzeworytów jest znakomicie dobranych i stanowi kanon japońskiej sztuki tego rodzaju. Co ważne, to pokazywane prace pochodzą na ogół z czasów ich twórców i częstokroć stanowią pierwsze odbitki

Utamaro Kitagawa, *Hanazuma z [domu publicznego]*
Hyōgoya, 1795 – 1796

dużo drzeworytów pokazywanych na wystawie twórców, otwierana dziś ekspozycja stanowi bardzo ważne wydarzenie, przede wszystkim ze względu na dobór i wartość wystawionych prac.

Urodzony w 1753 roku Utamaro Kitagawa jest najbardziej znany z wizerunków pięknych kobiet (*bijin-ga*) i takie właśnie wizerunki widzimy na wystawie. Przedstawiane przez niego kobiety były na ogół prostytutkami, a ich wizerunki były często materiałem reklamowym domu publicznego. Warto zauważyć, że tematem drzeworytów *ukiyo-e*, nie

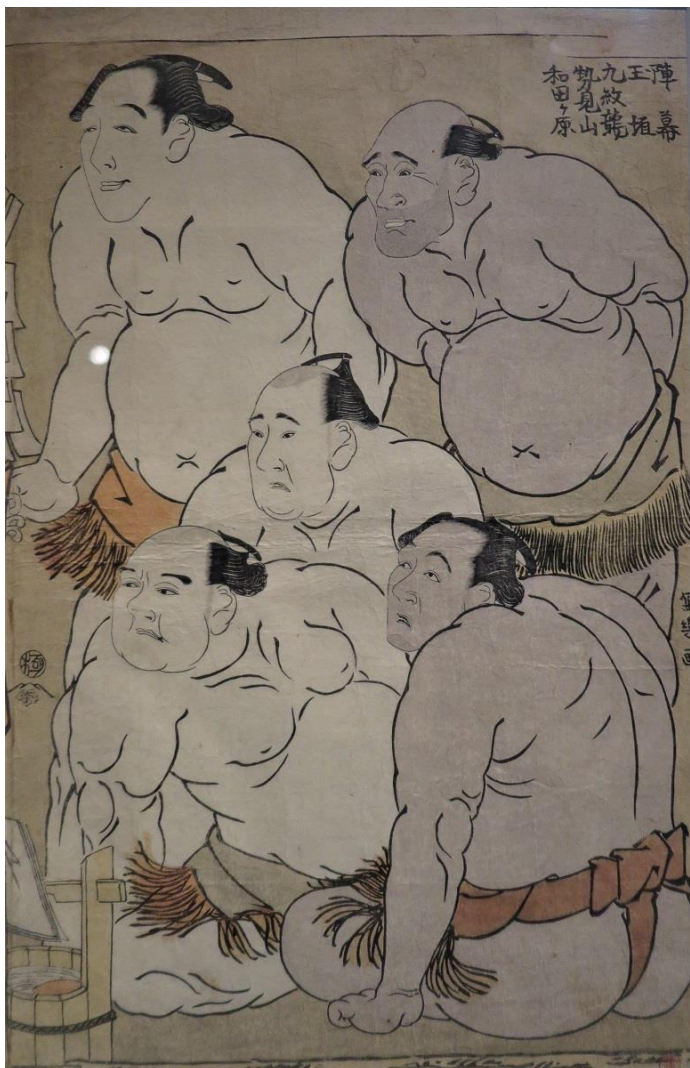
mogły być osoby „szlachetnie urodzone”, z wyjątkiem tych z legend czy historycznych opowieści. Sam Utamaro spędził kilkadziesiąt dni w więzieniu za nielegalne wytwarzanie drzeworytów przedstawiających XVI-wiecznego przywódcę militarnego Hideyoshiego Toyotomiego (nie mam co prawda pewności czy nie chodziło o to, że ówczesne władze nie lubiły tego dowódcy i polityka).

W Muzeum *Manggha* możemy także obejrzeć drzeworyty dłuta mistrza portretu Tōshūsai Sharaku. To artysta niezwykle, który jak meteor, pojawił się na rynku drzeworytniczym w 1794 roku i po dziesięciu miesiącach zniknął, pozostawiając po sobie około 150 prac. Niektórzy podejrzewają, że w ogóle nie istniał, a *ukiyo-e* sygnowane jego nazwiskiem pochodziły od innych twórców. Słynne są jego portrety aktorów teatru kabuki, których kilka można obejrzeć na wystawie, ale na mnie największe wrażenie zrobił tryptyk z ówczesnymi gwiazdami sumo, które brały udział w zawodach w ogrodzie świątyni Ekōin, w 1794 roku. Jedną z części tego tryptyku można zobaczyć obok.

Japońskim drzeworytnikiem najbardziej pewnie znanym szerszej, europejskiej publiczności jest Katsushika Hokusai, a to za sprawą będącego już częścią kultury masowej drzeworytu „Pod wielką falą w Kanagawie”. Hokusai urodził się w 1760 roku w Edo, czyli dzisiejszym Tokio. Był twórcą bardzo płodnym i wszechstronnym. Na jego pracach pojawiały się portrety ludzi i zwierząt, a także kwiaty, a przede wszystkim piękne pejzaże. Zastąpił m.in. cyklem drzeworytów pt. *36 widoków na górę Fudzi* (cykl ostatecznie składał się z 46 prac). Wydał także piętnaście tomów swojego szkicownika, zatytułowanego *Manggha*. Stąd właśnie pochodzi nazwa krakowskiego muzeum sztuki i techniki japońskiej.

Hokusai miał bardzo uzdolnioną córkę, Katsushika Ōi, która, podobnie jak jej ojciec, tworzyła świetne drzeworyty, malowała obrazy i ilustrowała książki, jakkolwiek niewiele jej prac zachowało się do obecnych

czasów. Oglądałem kiedyś w japońskiej telewizji NHK piękny, dwuczęściowy film pt. „Kurara: Hokusai's Daughter” o tej nietuzinkowej artystce. Katsushika Ōi miała silny charakter oraz całkowicie i bezkompromisowo oddawała się sztuce. Podobno jej mocno krytyczna ocena twórczości męża, także artysty, była powodem ich rozvodu. Ōi wróciła do ojca by pracować razem z nim. Wspominam tu o tym, bo świat dawnych japońskich drzeworytników był prawie wyłącznie męski (oczywiście dotyczyło to w Japonii praktycznie wszystkich rzemiosł).

Tōshūsai Sharaku, *Zapaśnicy sumo chodzą na ring. Jinmaku, Tamagaki, Kumonryū, Semiyama, Wadagahara, 1794*

Katsushika Hokusai, *Rzeka Tama w [prowincji] Musashi, ok. 1831*

Utagawa Hiroshige, *Nihonbashi, scena o poranku*, ok. 1833 – 1834

Arcymistrzem drzeworytu był Utagawa Hiroshige, znany także jako Andō Hiroshige. Urodził się w 1797 roku w Edo. Rozpoczął od portretów, ale później jego specjalnością stały się pejzaże. Wykonywał też piękne drzeworyty przedstawiające kwiaty i ptaki. Jego słynny cykl pt. „Pięćdziesiąt trzy stacje na gościńcu Tōkaidō”, stał się natchnieniem dla wielu artystów. Wystarczy tu wspomnieć znakomitą wystawę krakowskiego twórcy Alka Janickiego pt. „Tōkaidō – droga wschodniego morza”, będącą pokłosiem wyprawy Alka śladami Hiroshige, którą mogliśmy

podziwiać przed pięciu laty w Muzeum *Manggha*, a także w Japonii (http://jajszczyk.pl/wp-content/uploads/A_Jajszczyk_Tokaido_Manggha_sprawozdanie_2014.pdf). Współczesne grafiki, inspirowane drzeworytami Hiroshige tworzy też niemiecki artysta Udo Kaller. Ten ostatni także wystawiał swoje prace w krakowskim muzeum. Warto wspomnieć, że Hiroshige, Hokusai i inni japońscy drzeworytnicy mieli znaczący wpływ na europejskich impresjonistów i postimpresjonistów, takich jak: Claude Monet, Paul Cézanne, Henri de Toulouse-Lautrec, Paul Gauguin czy Vincent van Gogh. Drzeworyty Hiroshige w Muzeum *Manggha*, a także związaną z nimi multimedialną wystawę przygotowaną przez Alka Janickiego podziwiał kiedyś sam cesarz Japonii Akihito. Miałem mały udział w przygotowaniu tej wystawy, powodując udostępnienie potrzebnych do niej komputerów przez Katedrę Telekomunikacji AGH. A podczas samej wizyty cesarza miałem okazję uścisnąć jego rękę.

Pokazany wyżej drzeworyt omawianej serii „53 stacji”, serii która zresztą liczyła 55 prac, to jedna z dwóch ilustracji poza tymi przystankami – prac przedstawiających punkt początkowy podróży w Edo (czyli Nihonbashi) i końcowy – w Kioto.

Ostatnim z prezentowanych na wystawie twórców jest Utagawa Kuniyoshi, także urodzony w Edo, w 1798 roku. Styl tego artysty jest bardzo ekspresyjny, a wiele jego drzeworytów ma charakter fantastyczno-baśniowy. Uważa się, że na Kuniyoshiego znaczący wpływ miała sztuka europejska. Bardzo znany jest jego cykl drzeworytów przedstawiający postaci zbrojnych mężów (*musha-e*). Parodie samurajów, jakkolwiek podobały się publiczności, spowodowały umieszczenie artysty na rządowej czarnej liście. Kuniyoshi zdecydowanie włączył się w ówczesny dyskurs polityczny, ostro krytykując skostniały system, koncentrując się na przeszłości, a nie odpowiadający na wyzwania stojące przed Japonią. Zmarł kilka lat przed przełomową restauracją Meiji.

Utagawa Kuniyoshi, *Shūma Hiroyuki Ogata zabija węża*, 1833 – 1835